

YANGI O'ZBEKISTONDA YANGICHA MTT DA "MEN" NING YARATILISHI

Xo'jayeva Nozima Qadamboyevna.

Urganch Davlat Universiteti .

Pedagogika fakulteti Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabasi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada, yurtimizdagi zamonaviy talabga javob beruvchi maktabgacha ta'lim tashkilotlari, MTT da "men" ning shakllanish bosqichlari va ular uchun qanday tajribalar doimiy ijobiy yo'l hisoblangani haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: bola psixologiyasi, ma'rifiy psixologiya, ruhiy psixologiya, hissiy psixologiya, irodaviy psixologiya, longityud

Annotation: This article, about the stages of formation of "I" in preschool educational organizations that meet modern requirements in our country, and what experiences are considered a permanent positive path for them.

Keywords: child psychology, educational psychology, mental psychology, emotional psychology, volitional psychology, longitude

Аннотация: Данная статья, об этапах формирования «Я» в дошкольных образовательных организациях, отвечающих современным требованиям в нашей стране, и какие переживания считаются для них постоянным позитивным путем.

Ключевые слова: детская психология, педагогическая психология, психическая психология, эмоциональная психология, волевая психология, долгота

Bizning diyorimizda, yosh avlodga to'g'ri tarbiya berish va barcha uchun bolada hurmatni shakllantirish, avvalo o'ziga nisbatan hurmatni bilishi, anglab olishida chuqur e'tibor beriladi. O'zbekiston Respublikasida yaratilgan ko'plab sharoitlar yosh avlod uchun yaratilgani bejiz emas, albatta. Yosh bolaning xotirasi ongi va uning beg'ubor qalbi - hali yozilmagan, varoqlari oppoq bir kitobga o'xshaydi, ushbu kitob yillar o'tib turli hikoyalar va voqeliklar bilan to'ldirilib boradi. Davlatimizda barpo qilinayotgan MTT binolari zamonaviy tarzda qurilmoqda va tashkilotlarga topshirilmoqda. Tashkilotlarga shu yo'nalishni bitirgan oliy toifali ayol-qizlar yoki yigitlarni ishga olishmoqda, ta'lim berish sir asrorlarini, bolalar bilan ijobiy ishlash ruhiyatiga ega bo'lgan mutaxasislarni qabul qilishmoqda. Barcha sharoitlar yosh aka-ukalariz, opa-singillarimiz va suyukli farzandlarimiz uchun yaratilmoqda.

Bolaning o'ziga hurmati, ya'ni, uning "men" ini shakllantirish oson jarayon emas. Uning psixologiyasi bilan tanishish lozim. Bolalar psixologiyasi —psixologiya sohasi, bolalar psixologik rivojlanishining umumiy va aloxida xususiyatlarini, turli yosh bosqichlarida bu jarayon qanday kechishi, uni harakatlantiruvchi kuchlar va

qonuniyatlarni tadqiq qiladi. Shu sababli Bolalar psixologiyasini ko'pincha yosh psixologiyasi deb ataydilar. Bolalar psixologiyasi bolalarda psixik jarayonlar (ma'rifiy, nutqiy, hissiy, irodaviy va h. k.) paydo bo'lishi va rivojlanishini, psixik xususiyatlar qaror topishini, xilmaxil faoliyatning (o'yinlar, o'qish, mehnat) rivojlanishini, bolaning shaxs sifatida shakllanishini o'rganadi. Bolalar psixologiyasi umumiy psixologiyada ishlab chiqilgan tadqiqot usullaridan foydalanadi, biroq uni qo'llashning o'ziga xos xususiyatlari bor. Bola shaxsi yosh xususiyatlarini o'rganishda ko'ndalang kesma va longityud deb nomlangan tadqiqotlar o'tkaziladi.

Birinchi holatda birgina psixik jarayonning o'zi bir vaqtda turli yosh guruhlariga taalluqli bo'lgan bolalarda tadqiq qilinadi. Ikkinchi holat (longityud) da esa ma'lum bir (alohida tanlab olingan) bolalarning psixik xususiyatlari ko'p yillar davomida tadqiq qilinadi. Bu esa o'z navbatida ular psixikasi rivojlanishining umumiy kechishini kuzatish imkoniyatini beradi. Bolalar psixologiyasida asosan ota-onalarga bolaga unga bo'lgan ishonch, hurmat, qo'llab-quvvatlash, unga bo'lgan e'tiborlarini his qildirish, Mumkin bo'lgan va mumkin bo'lmagan holatlar o'rgatiladi.

Bola dunyoni, atrofni ota-ona ko'zlari bilan anglaydi. Ota-onaga nima yomon bo'lsa, bola shuni yomon deb hisoblaydi. Ota-ona kimni xush ko'rsa, bola uchun u inson yaxshi bo'ladi. Bu holat bolani 10-12 yoshiga qadar davom etadi. Undan keyin bola o'zi xulosa qilishga o'rganishni boshlaydi. Shunday ekan, bolaning har bir harakati - bu ko'zgidagi sizning aksingiz.

Bolalar psixologiyasi 19-asr o'rtalarida mustaqil fan sifatida ajralib chiqqa boshladi. U pedagogika psixologiyasi, ped., oliy asab faoliyati fiziologiyasi bilan chambarchas bog'langandir. Uning ma'lumot va xulosalari yosh avlodni o'qitish va tarbiyalash nazariyasi va amaliyoti uchun, umumiy psixologiya uchun muhim ahamiyatga ega.

O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim to'g'risidagi Nizomga muvofiq bola maktabgacha ta'limni uyda, ota-onalarning mustaqil ta'lim berishi orqali yoki doimiy faoliyat ko'rsatadigan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida, shuningdek MTTlariga jalb qilinmagan bolalar uchun MTTlarda, maktablarda, mahallalarda tashkil etilgan maxsus guruhlar yoki markazlarda oladi. Bu yerda ular haftada 2-3 marta shug'ullanishadi. Ota-onalarga maktabgacha ta'lim shaklini tanlash huquqi beriladi.

Ilmiy jihatdan asoslangan aniq pedagogik rejaning mavjudligi pedagog ishini yengillashtirib, uning ijodiy imkoniyatlarini oshiradi. Ta'limtarbiya ishini rejalashtirish pedagog, bolalar jamoasi va ota-onalarning o'zaro hamkorligiga, ular tomonidan birgalikdagi faoliyat maqsad va vazifalarini tahlil etishga asoslanadi. O'zbekiston Respublikasining maktabgacha ta'limga qo'yiladigan Davlat talablari, bolalarni qisqa muddatli guruhlarda maktabga tayyorlash «Ilk qadam» davlat o'quv dasturi pedagoglar uchun yangi imkoniyatlarni vujudga keltiradi, maktabgacha ta'lim

tashkilotlarida ta'lim jarayonini tashkil etishda qo'llanayotgan eski shakl va uslublarni qayta ko'rib chiqishga undaydi, pedagogik tashabbus, tajriba va ijodga keng yo'l ochadi.

Maktabga aqliy tayyorgarlikni shakllantirishda bo'lajak o'quvchi tafakkur faoliyatining umumiy darajasi muhim ahamiyatga ega. Maktabgacha ta'lim tashkilotining bolalarni aqliy tarbiyalashga oid olib borayotgan muntazam, maqsadga muvofiq ish sharoitlarida bolalarda (faoliyat) tafakkur faoliyatida narsalarning ko'p tomonlama tahlil qilish qobiliyati, ijtimoiy tarkib topgan sensor etalonlardan fan hamda hodisalar xususiyat va sifatlarini tadqiq qilishda foydalana bilish narsa va hodisalardagi asosiy aloqa, bog'liglik, belgilarni aniqlash asosida oddiy umumlashtirishlar qilish qobiliyati, o'xshashlik va farqlanuvchi belgilarni izchil ajratish asosida narsalarni qiyoslashni amalga oshirish ko'nikmasi tarkib toptiriladi. Bo'lajak o'quvchilarda aqliy faoliyatning elementar mustaqilligi: o'z amaliy faoliyatni mustaqil rejalashtirish va uni reja asosida amalga oshirish ko'nikmasi, oddiy bilish vazifasini qo'yib va uni hal etish ko'nikmasi va shu kabilar rivojlantiriladi. Maktabda aqliy tayyorlik, shuningdek, bolalar tomonidan o'quv faoliyati elementlarining egallab olinishini ham o'z ichiga oladi. Bolalar muntazam ta'lim sharoitlarida maktabgacha bolalik oxiriga kelib, o'quv faoliyatining asosiy tarkibiy qismlarini: tushunarli o'quv vazifasini qabul qilish, tarbiyachining ko'rsatmalarini tushunish va aniq bajarishni ishni kattalar tomonidan ko'rsatilgan usullaridan foydalanib bajarib bir natijaga erishish, o'z faoliyati, xulq-atvori, topshiriqlarni bajarish sifati ustidan nazorat qilish ko'nikmasini, o'zining va boshqa bolalarning ishlariga tanqidiy baho berish qobiliyatini, egallab olishlari kerak.

Bolalarni maktabda o'qitishning samaradorligi ko'p jihatdan ularning tayyorgarlik darajalariga bog'liq bo'ladi. Maktabda o'qishga tayyorgarlik MTT va oilada maktabgacha tarbiya yoshidagi bolaga qo'yadigan talablar orqali aniqlanadi. Maktabga umumiy tayyorgarlik MTT ning maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni har tomonlama tarbiyalashga oid davomli, maqsadga muvofiq ta'limtarbiyaviy ishning muhim yakuni sifatida namoyon bo'ladi. Maktabga umumiy tayyorgarlik bolaning maktabga borish vaqtiga kelib aqliy, ma'naviy, estetik va jismoniy rivojlanishda erishgan shunday darajasidirki, u bolaning maktab ta'limining yangi sharoitlariga va o'quv materialining ongli egallashga faol kirib borishlari uchun zarur asosni yaratadi. Umumiy tayyorgarlik bola maktab ta'limiga o'tish davriga kelib erishadigan psixik rivojlanishning muayyan darajasi bilan ifodalanadi. Psixologik tayyorgarlik tushunchasi maktab ta'limi nuqtai-nazaridan 1 sinfga borayotgan bola psixik rivojlanishidagi muhim sifat ko'rsatkichlarini muvoffakiyatli jamlaydi. Maktab ta'limiga psixologik tayyorgarlik bolaning o'qishga intilishi o'quvchi bulish ishtirokida bilish faoliyati va tafakkur operatsiyalarining yetarlicha yuqori darajasi bolaning o'quv faoliyati elementlarini egallashi iroda va ijtimoiy rivojlanishning muayyan darajasida namoyon bo'lishda asoslangan tayyorlikni uz ichiga oladi. Bolani

maktabga psixologik tayyorgarligining barcha komponentlari bolani sinf jamoasiga olib kirish maktabda o'quv materialini ongni faol egallash keng doiradagi maktabga oid majburiyatlarni bajarishni kamrab oladi. Bolani maktabga maxsus ravishda tayyorligi maktabda o'qishga umumiy psixologik tayyorligiga qo'shimchadir. U bolada matematika va ona tili kabi o'quv fanlarini o'rganish uchun zarur bo'lgan maxsus bilim, ko'nikma va malakalarning mavjudligiga ko'ra aniqlanadi. MTTda bolalarda eng oddiy matematika tasavvurlarini tarkib toptirish, nutqni o'stirish hamda savodni egallashga tayyorlanish yuzasidan o'tkaziladigan jadal ish bolalarni maktabda o'qishga maxsus tayyorlashning zarur darajasini ta'minlaydi. Maktabga qatnaydigan bola yangi turmush tarziga kishilar bilan o'zaro munosabatning yangi tizimiga, faol aqliy faoliyatga tayyorlanga bo'lishi darkor. U yangi jiddiy majburiyatlarni uddalashi uchun jismoniy rivojlanishda muayyan darajaga erishgan bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining Konsitutsiyasi. – T.: O'zbekiston. 2012.
2. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni. – T.: O'zbekiston, 1997.
3. Ўзбекистон Республикасининг Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi. – T.: O'zbekiston, 1997.
4. O'zbekiston Respublikasi “Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risidagi” qonuni O`R.Q-595.16.12.2019 yil.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2017-2021-йилларда мактабгача таълим тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2707-сонли Қарори. 2016 йил, 29 декабрь.
6. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Мактабгача таълим муассасалари фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида” ги 528- сонли Қарори. 2017 йил, 19 июль.
7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Мактабгача таълим тизими бошқарувини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-5198-сонли Фармони. 2017 йил 30 сентябрь.